עשרה לחמץ עשרון לחלה ועשרה למצה ובמצה א) שלש מינין חלות רקיקין ורבוכה נמצאו שלשה עשרונים ושליש לכל מין ומין ושלש חלות לעשרון ובמדה ירושלמית היו שלשים קב חמשה עשר לחמץ וחמשה עשר למצה חמשה עשר לחמץ קב ומחצה לחלה חמשה עשר למצה ובמצה שלש מינין חלות ורקיקין ורבוכה נמצאו חמשת קבין לכל מין ומין ושתי חלות לקב: **גמ'** התודה היתה באה חמש סאין ירושלמיות מנא הני מילי אמר רב חסדא דאמר קרא האיפה והבת תוכן אחד יהיה (לכם) מה בת שלש סאין אף איפה שלש סאין ובת גופא מנלן אילימא מדכתיב לשאת (את) מעשר החומר הבת איפה נמי הכתיב ועשירית החומר האיפה אלא חומר לא ידענא כמה הכא נמי לא ידענא כמה אלא מהכא וחק השמן הבת השמן ומעשר הבת מן הכור עשרת הבתים חומר כי עשרת הבתים חומר אמר שמואל אין מוסיפין על המדות יותר משתות ולא על המטבע יותר משתות והמשתכר לא ישתכר יותר משתות מאי טעמא אילימא משום אפקועי תרעא אי הכי שתות נמי לא אלא משום אונאה כי היכי דלא ליהוי ביטול מקח והא אמר רבא כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה חוזר אלא משום תגרא כי היכי דלא א] למטיה (א) דיאנה דיאנה הוא דלא לימטיה רוחא לא בעי זבן וזבין תגרא איקרי אלא אמר רב חסדא שמואל קרא אשכח ודרש השקל עשרים גרה עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל המנה יהיה לכם מנה מאתן וארבעין הוו אלא שמע מינה תלת שמע מינה מנה של קודש כפול היה ושמע מינה מוסיפין על המדות ואין מוסיפין יותר משתות ושמע מינה שתותא מלבר אמר רבינא מתני' נמי דיקא דקתני תודה היתה באה חמש סאין ירושלמיות שהן שש מדבריות שמע מינה: מתני'

עשרה היו לחמץ עשרון לחלה. די' חלות היו חמץ ובמצה ג' מינין וכל אחד היה של י' חלות נמצא במצה שלשים חלות של י' עשרונות נמצאו שלש עשרונות ושליש עשרון לכל מין ומין וג' חלות לעשרון שמכל עשרון היה עושה שלשה חלות של מצה דשלשים חלות לא היו אלא י' עשרון. ומה ששנינו עד כאן היא במדה מדברית אבל במדה ירושלמית שהיו ה' סאין שהן שלשים קבין דסאה ששה קבין ט"ו קבין לחמץ וט"ו למצה: **קב ומחצה.** היה נותן לחלה דמט"ו קבין היה עושה י' חלות: **ושתי חלות לקב.** דמקב אחד היה עושה שתי חלות שהרי מט"ו קבין היה עושה שלשים חלות של מצה: **גמ' מנהני מילי.** דאיפה שלש סאין: **תוכן אחד.** מדה אחת הן: **לשאת (את) מעשר החומר הבת.** ח) והבת (ב) היא היא נטילת מעשר על החומר דחומר הוא ל' סאין ואמר קרא דאיפה ובת תוכן אחד (ג) הוא: **ומאי טעמא ילפת מבת נילף מאיפה גופה והכתיב האיפה עשירית החומר.** שהוא שלשים סאין (איפה): **אלא.** משום הכי לא יליף מיניה דלא ידענא כמה הוא חומר: **הכא נמי.** מעשר החומר הבת דבעי למילף מינה לא ידענא כמה הוא חומר: **אלא מהכא מעשר הבת מן הכור.** וכור ידעינן ודאי שהוא שלשים ט) סאין לפי שהוא לשון חומר י) נמצא שהבת שהוא מעשר הוא שלשה סאין וכתיב האיפה והבת תוכן אחד שמע מינה דאיפה שלשת סאין. והכי מתפרש קרא מעשר הבת מן הכור שמעשר של כור הוא בת עשרת הבתים חומר דבחומר איכא שלשים סאין שהן י' בתים נמצא דחומר נמי הוי שלשים סאין כמו כור כי עשרת הבתים חומר דסיפיה דקרא לא לאוסבורא אתי אלא שכפל הדיבור כמנהג הנביאים: **והמשתכר.** באוכל נפש: **מאי טעמא.** אין מוסיפין על המדות יותר משתות: **אילימא משום אפקועי תרעא.** דכיון שמגדלין מוסיפין הדמים וחיישינן דלמא אתי לאוסופי הדמים יותר מדאי: **אי הכי.** כי לא מוסיפין אלא שתות איכא נמי למיחש להכי: **אלא משום.** הכי אין מוסיפין יותר משתות: **כי היכי דלא ליהוי בטול מקח.** דקי"ל (ב"מ דף נ:) אונאה כ) שתות קנה ומחזיר אונאה יתר משתות בטל מקח הכא נמי התגר שמכר את התבואה אם לא ידע דהוסיפו על המדות ומכר לו כדי המדה הראשונה וזה קיבל במדה גדולה הרי נתאנה שתות ואף על פי כן קנה הלוקח ונותן לו דמי אונאה ואין המוכר יכול לחזור בו (ד) כדי שיהא לו ללוקח מה לאכול: **כל דבר שבמדה אפי' כו'.** משום דקפיד עליה והרי נתאנה במדה: ל) **אלא משום תגרא.** החמר שלוקח התבואה מבעל הבית ומוליכה בשווקים שרוצה להשתכר בה השתות ואילו היה מודד במדה שנתוספו ביותר הוי הפסד מטי (ה) דיאנא למוכר שהיה מפסיד אותו יותר משתות מ) (אבל) ומשום דלא לימטייה דיאנא תקנו שלא יוסיפו יותר משתות: ומהדר בתמיה (ו) **דיאנא הוא דלא לימטייה רווחא לא בעי זבן וזבין תגרא איקרי.** אם כן שאין התגר מרויח כלום מה תקנה עשו לו: **קרא אשכח ודרש.** דגזירת הכתוב היא: **עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל.** הרי ששים שקלים אותן ששים שקלים יהיה לכם המנה וסלע ארבעה זוזים הרי נ) ר"מ זוזי דינרים הוו כהאי מנה וקי"ל ס) דמנה דאורייתא אינה אלא כ"ה סלעים שהן ק' זוזים: **מנה של קדש כפול היה.** דהיינו ר' ע) דינרין: **ושמע מינה מוסיפין על המדות.** דהיינו מ' לר' של קדש דכוותיה לק' של חול כ': **ושמע מינה שתות מלבר.** שלחמש מוסיפין הששי דאי הוי שתות מלגיו לא היה צריך להוסיף ארבעים על מאתים: **מתני' נמי דיקא.** דשתותא מלבר דקתני חמש סאין ירושלמיות שהן ו' מדבריות שמע מינה דאותו [חלק] ו' הוסיפו על הה' (ז) עשו ה' ירושלמיות שהן ו' מדבריות נמצאת צריך להוסיף עליהן הששית והיינו שתותא מלבר: שקל האמור בתורה הוא סלע:

והשקל עשרים גרה. תימה דעשרים וארבעה הוו דגרה היינו מעה כדכתיב (ויקרא כז) עשרים גרה ומתרגמינן עשרין מעין וקיימא לן סלע ד' דינרין ושש מעה כסף דינר הרי כ"ד ותירץ ר"ת דפעמים הוסיפו אחד בימי יחזקאל שהוסיפו על מנה של קודש לבדו שהיה של כ' סלעים ועשאוהו של ששים ושוב בימי חכמים הוסיפו על הסלע שהיה של עשרים גרה ועשאוהו של כ"ד וממילא נתוסף המנה בין של חול בין של קודש ועוד יש לומר שלא היה אלא תוספת אחד שהוסיפו בימי יחזקאל ולעולם מנה של חול של כ"ה סלעים ושל קודש של כ' סלעים אלא שהוסיפו על הסלע שתות ועשאוהו של כ"ד מעות ונתוסף בזאת אחת מנה של קודש ושל חול וששים שקלים דקא חשיב קרא במנה של קודש בשקלים הראשונים איירי ואתא קרא למימר שהוסיפו על המנה שנכנסו בו מאותן שקלים הראשונים כו' ק) וה"פ דקרא והשקל שהיה מתחילה עשרים גרה מאותן שקלים כ' וכ"ה וט"ו המנה של קודש יהיה לכם ומה שחלקם הכתוב עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל ולא כתב ששים שקלים המנה יהיה לכם אומר רבינו תם לפי שהיו להם שלשה משקלות אחת של שליש מנה של קודש אחר שנתוסף ואחת של מנה של חול ואחת של רביע מנה של קודש ושלשתן מחזיקות מנה של קודש וכן מוכיח התרגום דמתרגמינן סילעא עשרין מעין תלתות מנייא עשרין סלעין מני כספא עשרין וחמש סלעין רבעות מנייא חמש עשרה סילעין כולהון שיתין מנייא ר) דהכא יהי לכון ולפי' בתרא אין מתיישב כל כך דתלתות מנייא ורבעות מנייא מיירי במנה של קודש אחר שניתוסף ואילו מנה כספא עשרין וחמש סלעים דאיירי במנה של חול לאו בשל חול אחר שניתוסף קאמר אלא במנה הראשון של חול ומיהו בקונטרס פירש כן בפירוש יחזקאל:

והקריב

רש"י כת"י

ורבוכה. חלוט ברותחין קרי רבוכה בת"כ פ): **נמצא ג' עשרונים ושליש לכל מין.** שבמצה: **וג' חלות לעשרון.** דהוי עשר חלות לשלשה עשרונים ושליש: **ובמדה ירושלמית.** שלא היו בה עשרונות אלא קבין: **היו.** חמשה סאין שלשים קבין ששה קבין לסאה: **גמ' לשאת.** ליטול: **מעשר חומר הבת.** דהבת מעשר החומר והחומר שלשים סאין נמצא הבת שהוא עשירית החומר מחזיק שלשה סאין: **איפה נמי כו'.** ואמאי מקשית איפה לבת: **אלא.** מההוא קרא מאי טעמא לא גמרת לה לאיפה משום דחומר גופיה לא ידענא כמה הוי: **הכא נמי.** בת לא תיליף מינה דהא חומר לא ידענא כמה הוא: **וחק השמן.** של מעשר: **הבת השמן.** מדת השמן זו היא מעשר הבת היא מן הכור העישור כלך עשרת הבתים יהיה לכם החומר ולא יתכן ליטול ממנו בת אחת לפי שהחומר הוא עשרה בתים וביחזקאל כתיבי הני קראי. צ) ובקצת ספרים כתוב כן וחק השמן של קרבן הבת וביחזקאל כתיבי הני קראי: **מעשר הבת מן הכור.** דכור הוי עשרת בתים וכור פשיטא להו לבני בבל דהוי שלשים סאין שהיו מודדין תבואה בסאה ובכור: **אין מוסיפין על המדות כו'.** מדות ומטבע כולהו נפקי מקראי דלקמן אבל השתא הוי ס"ד דשמואל סברא קאמר להכי פריך מאי טעמא: **מאי טעמא.** אמדות קאי ועל ראשון ראשון: **אילימא משום אפקועי תרעא.** שכשמגדיל המדות יותר מתחיל השער להתייקר מפני יתרות המדות ומתוך שיתחיל להתייקר מעט הולך ומתייקר הרבה דמי שאינו יודע תוספי המדות סבור דרעב בא לעולם ומתייקר יותר ויותר: **אלא משום אונאה.** דלא הוי ביטול מקח שמחדש עד שלא ידעו החמרים שנתוספו המדה מוכרים בדמים הראשונים וכשידעו שנתאנה אם יוסיפו יותר על שתות נמצא שנתאנה יותר משתות ובטל מקח וכי מוסיפים שתות ותו לא יהא המקח קיים ויחזיר לוקח למוכר דמי אונאתו והכי אמרי' בב"מ (נ:) יותר משתות בטל מקח שתות קנה ומחזיר אונאה: **כל דבר שבמדה כו'.** דכיון דקפיד לא מחיל: **אלא משום תגרא דלא נמטייה דיאנא.** מפני החמרים שקונה תבואה בכפרים ומוכר בעיר שלא יפסיד לפי שבני הכפרים מוכרים לו במדה הראשונה מדה בחמש סלעים והוא מוכר בעיר בשש סלעים כדאמרי' שלא ישתכר יותר משתות ומחדש שאין החמר מכיר התוספת של מדה מוכר במדת העיר הגדולה ואם נוסיף יותר על שתות מפסיד מן הדמים שהוא נתן בה: **ויינא.** הפסד: וקא פריך **ויינא הוא.** דבעי דלא למטייה אבל ריוח נמי [לא] בעי דנמטייה דכי מוסיפין שתות לא מפסיד ולא משתכר: **וכן וזבין תגרא אקרי.** בתמי'. וכי לכך נשא ונותן כדי שיקרא תגר ולא ירויח כלום: **עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל המנה יהיה לכם מנה מאתן וארבעין הוו.** דהא [ס'] סלעים חשיב בקרא והסלע ארבע זוזים נמצא מאתן וארבעים הוי. והאי קרא גבי מנה של [קודש] קאי ביחזקאל: **כפול היה.** דהוי ליה מאתן והנך ארבעים דעדפי על מאתים תוספת הוא דהוסיפו שתות דארבעים הוי שתות של מאתים: **ושתות מלבר.** שעל ה' פעמים ארבעים הביאו מבחוץ ארבעים פעם ששית ולא אמרינן שיחלוקו המאתים לשש חלקים דהוי לכל חלק וחלק שלש ושלשים זוזים ושליש ומאותן חלקים נוסיף את השתות על המנה דהוי ליה שתות מלגאו. ומההוא קרא נפקא מדות ומטבע דמנה הוי משקל וסלע הוי מטבע:

עין משפט נר מצוה

ב א מיי' פי"ט מהלכות מעשה קרבנות הל' יח:

ג ב מיי' פ"ח מהלכות גניבה הל' יח סמג (לאוין קנו) ועשין עא טוש"ע ח"מ סימן רלא סעיף טו:

ד ג מיי' פי"ב מהלכ' מכירה הלכה א סמג לאוין קע טוש"ע ח"מ שם סעי' כ:

ה ד מיי' פט"ו מהלכ' מכירה הל' א טוש"ע ח"מ סימן רלג סעיף א:

ו ה מיי' פי"ב מהלכ' מכירה הל' ב טוש"ע שם סימן רכז סעיף כ:

רבינו גרשום

רבוכה חלוט (בשמן) [ברותחין]. ובמדה ירושלמית (הן) [היו] ה' סאין (ה') [ל'] קבין דסאה ו' קבין וב' חלות לקב ש"מ (דד') [דעשר] חלות הן מכל מין ומין: המלואים שהיו בימי משה היו באות מצה וכו' ונמצאו אותן ב' ידות (ממצה) [במצה] של תודה שהן כ' קבין ירושל' שהן ו' עשרונות ועדויים ועדיין היינו ב' שלישין: מנהני מילי. דהאיפה שלש סאין: לשאת את מעשר החומר הבת. חומר היינו כור ל' סאין והבת עשירית החומר היינו ג' סאין: מ"ט ילפת מבת יליף מאיפה גופה אלא משום הכי לא ילפינן מיניה דלא ידענא כמה הוי חומר הכא נמי האי קרא [דבת] לא ידעינן כמה הוי חומר: אלא מהכא וחק השמן הבת השמן מעשר הבת מן הכור. וכור ידעינן ודאי דהיינו ל' סאין. וכתיב האיפה והבת תוכן אחת כלומר מדה אחת יהיה. ש"מ דאיפה ג' סאין: והמשתכר. בחיי נפש: לא ישתכר יותר משתות: מ"ט. אין מוסיפין: אילימא משום אפקועי תרעא. כיון דמגדלין המדות מוסיפין הדמים וחיישינן שמא (לא) יוקירו השער יותר מדאי: אי הכי. כי לא יוסיפו אלא שתות איכא נמי למיחש להכי: אלא. משום הכי שתות ולא יותר כי היכי דלא להוי ביטול מקח דקי"ל אונאה פחות משתות נקנה מקח שתות קנה ומחזיר אונאה יותר משתות בטל מקח הכא נמי התגר שמכר לו התבואה אם לא ידע דהוסיפו על המדות ומכר לו בדמי המדה הראשונה וזה קבל במדה גדולה הרי נתאנה שתות ואעפ"כ קנה הלוקח ואין יכול לחזור בו המוכר אבל מחזיר לו אונאתו: והאמר רבא וכו' אלא משום תגרא. החמר שקונה התבואה מבעל הבית ורוצה להשתכר בה שתות וקנה מדה קטנה וכשבא למכור אותה לא ידע שהוסיפו על המדות ומכר לו בדמי המדה ראשונה ורוצה להרויח שתות והלוקח שם לפניו מדה שהוגדלה שתות נמצא שהמוכר אינו מרויח כלום ולא מפסיד ואם הגדילוה יותר משתות הוה מטי ליה דיאנא הפסד למוכר: כ' שקלים. כ"ה שקלים עשרה וה' שקל הרי ס' שקל המנה יהיה לכם. א) וסלע ד' זוזים ר"מ הוו ומנה דאורייתא אינו אלא ק' זוז. אלא ש"מ תלת מנה של הקדש כפול היה דהוי מאתן. וש"מ מוסיפין שתות. דהוי ר"מ; ודבוותה בחול עשרין וש"מ שתות מלבר דאי שתותא מלגאו לא הוי מ': דיקא נמי דשתותא מלבר דקתני התודה היתה באה ה' סאין ירושלמיות שהן ו' מדבריות. ש"מ דאותו ששי הוסיפו על החומש והיינו שתות מלבר:

א) נראה דל"ל וס' סלעים ר"מ זוז הוי.

מסורת הש"ס

א) ל"ק מ"ו, ב) ב"ב ל. ב"מ מ:, ג) ב"מ נו: קדושין מב: ב"ב ל. לעיל סט., ד) [בקדושין אי' רבה], ה) [בערוך ערך דיין א' גרס למיטי ליה דיינא דיינא היא דלא מיין], ו) [ב"מ מ: ב"ב ל.], ז) [בסוכות ה: ב"ב ל.], ח) ל"ל דהבת הטיה נטילת מי', ל"ק, ט) ל"ל סאין נמצא שהבת, ל"ק, י) נ"א חמרים, כ) ל"ל אונאה פחות משתות הוי מחילה. ל"ק, ל) [ועי' רשב"ם בב"ב ל ע"א ותבין יותר], מ) ני' ל"ק משתות הס"ד ואח"כ ד"ה דיאנא היא דלא למטייה ומהדר תאמודא משום דלא למטייה דיאנא תקנו שלא יוסיפו יותר משתות ויואנא לא בעי כו', נ) ל"ל ר"מ דינרין הוו כו'. ל"ק, ס) [בכורות י: ועי' רשב"ם ב"ב צ: ד"ה מנה], ע) ל"ל ר"מ, פ) לו פרק ה, צ) נראה דהיא הג"ה מן הכל דבקצת ספרים הי' כתיב כרש"י דוחק השמן אינו מתעשר רק משמן של קרבן. הבת השמן וכו', ק) ל"ל והיק קרא והשקל כו'. ל"ק, ר) ני' ל"ק דנא דקודשא יהא לכון.

תורה אור השלם

1. הָאֵיפָה וְהַבַּת תֹּכֶן אֶחָד יִהְיֶה לָשֵׂאת מַעְשַׂר הַחֹמֶר הַבָּת וַעֲשִׂירִת הַחֹמֶר הָאֵיפָה אֶל הַחֹמֶר יִהְיֶה מַתְכֻּנְתּוֹ: יחזקאל מה יא

2. וְחֹק הַשֶּׁמֶן הַבַּת הַשֶּׁמֶן מַעְשַׂר הַבַּת מִן הַכֹּר עֲשֶׂרֶת הַבַּתִּים חֹמֶר כִּי עֲשֶׂרֶת הַבַּתִּים חֹמֶר: יחזקאל מה יד

3. וְהַשֶּׁקֶל עֶשְׂרִים גֵּרָה עֶשְׂרִים שְׁקָלִים חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים שְׁקָלִים עֲשָׂרָה וַחֲמִשָּׁה שֶׁקֶל הַמָּנֶה יִהְיֶה לָכֶם: יחזקאל מה יב

הגהות הב"ח

(א) גמ' כי היכי דלא למטייה פסידא פסידא היא דלא: (ב) רש"י ד"ה לשאת וכו' והבת היא כצ"ל ותיבת היא נמחק: (ג) בא"ד אחד הוא הס"ד ואח"כ מ"ה איפה נמי ואמאי טעמא: (ד) ד"ה כי היכי וכו' לחזור בו והקנו כדי: (ה) ד"ה אלא משום וכו' הוי הפסד מטי למוכר שהיה מפסיד אותו שהוא יותר וכו' לימטייה פסידא תקנו כצ"ל ותיבת דיאנא נמחק: (ו) ד"ה ומהדר בתמיה פסידא דינא היא דלא: (ז) ד"ה מתניתין נמי וכו' ועשו מן ה' ירושלמיות שש ירושלמיות שהן ו' מדבריות וכו' עליהן החמישית והיינו שתותא מלבר:

הגהות מהר"י לנדא

א] גמ' כי היכי דלא למטייה דיאנא, נ"ב בב"ב דף ל ע"א הני' דלא ליהוי פסידא לתגרא. ובערוך גורס כאן כי היכי דלא למטייה ויינא הוא ג"כ לשון הפסד:

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת

שיטה מקובצת

א] ובמצה היו שלש: ב] מעשר: ג] למטייה דיאנא דיאנא היא: